ФИФI ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ IЕЙ ФЫМЫГЪЭПЩКIУ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КЪБР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

1924 ГЪЭМ И МЭКЪУАУЭГЪУЭ МАЗЭМ И 1 ЛЪАНДЭРЭ КЪЫДОКI

№202 (21.360) ● 2008 гъэм жэпэугъуэм (октябрым) и 16, махуэку ● Тхьэмахуэм тхуэ къыдокI ● И уасэр соми 3-щ ●

adyghe@mail.ru
adyghepsale.ru

Инвестицэ проектхэр къыхалъхьэ

● Дыгъуасэ

Дыгъуасэ КЪБР-м и Правительствэм и Унэм КЪБР-м и Президентым деж ИнвестицэмкIэ щыIэ советым и зэIущIэ щекIуэкIащ.

АБы ХЭТАЩ КЪБР-м и Президент **Къанокъуэ Арсен**, КЪБР-м и Правительствэм и Унэ Гъэлъ **Ярин Андрей**, абы и къуэдзэ **Тхьэзэплъыж Мурат**, КЪБР-м и Парламентым и УнафэщI **Бечелов Ильяс**,министрхэр.

ЗэIущIэр къыщыдзэIуихым КЪБР-м и Президентыр къытеувыIащ инвестицэ проектхэр зэхащэ хъумэ, абыхэм республикэм къыхахыну фейдэмрэ цIыхухэм я псэукIэм зиужьыныжмкIэ ахэр мыхьэнэшхуэ зиIэ Iэуихгъуэу зэрыщытымрэ.

АдэкIэ Проектхэр кьалэм инвестицэ проектхэр гъэзэщIа зэрыщыхъуэм тепсэлъыхьащ а кьалэм и унафэщI **Пархоменкэ Юлие**, Апхуэдэу «Велес», «Моя столица», «Кариста» ООО-хэм я унафэщIхэм зэхэхауэ и гугъу яцIащ къыхалъхьа инвестицэ проектхэр зыхуэдэмрэ абы теухуауэ ирагъэкIуэкIыну лэжьыгъэ-хэмрэ.

ЗэIущIэр зэрекIуэкIам теухуа тхыгъэ ди газетым и къыкIэлъыкIуэ къыдэкIыгъуэм тетынущ.

ЩХЬЭЩЭМЫЩI Из.

● ЗэIущIэхэр

ЩIалэгъуалэм - къэрал гулытэ

Ди газетым зэрытетащи, жэпуэгъуэм и 14-м Налшык Правительствэм и Унэм щекIуэкIащ КЪБР-м и Президентым и деж щылажь Жылагъуэ-чанджащкIуэ советым и зэIущIэ. Абы и лэжьыгъэм хэтащ КЪБР-м и Президент Къанокъуэ Арсен, КЪБР-м и Парламентым и Тхьэмадэ Бечелов Ильяс, КЪБР-м и Правительствэм и УнафэщI Ярин Андрей. КЪБР-м ЩIалэгъуалэмрэ жылагъуэ зэгухэныгъэхэмрэ я IуэхухэмкIэ и къэрал комитетым и унафэщI Пащты Борис, УФ-м и Президентым и Аппаратым КЪБР-м щIэ федеральнэ инспектор Меркулов Александр, Апхуэдэу зэхуэсым кърихьэлIащ республикэм и щIэныгъэлI, Iэщ1агъэлI, жылагъуэ лэжьакIуэ щIэрыIуэхэр, еджапIэ нэхъыщхьэхэм, куеийм, кьалэхэм я щIалэгъуалэ зэгухьэныгъэхэм я IуэпашэхэР, нэгъуэщIхэри.

СОВЕТЫМи лэжьыгъэр кьыIэIуиха нэжь, Кьанокъуэ Арсен наIуэ щIащ зэIущIэм зыщытепсэлъыхьыну Iуэхугъуэ нэхъыщхьэхэр. Аэр ехьэлIауэ щытащ щIалэгъуалэм республикэм щигъуэт гулытэмрэ ар адэкIи егъэфэкIуэныгъэ.

- Псори дыщыпсэуэзэщ и Правительствэм щекIуэкIа зэхъуэжьныгъэхэм Iуэху кьиин куэд кьыззэрикIам. Абы и Iэужь хъуащ зы гупсысэ хэха гуэрми зи дуней еплыкIэр хуэмыунэтIа, гулытэ щIагъуэ зымыгъуэта щIэблэр. Ауэ нобэ ди республикэми, кьэралым зэрыщытуи мыхьэнэшхуэ щегъуэт щIалэгъуалэ Iуэхум. Зи щIалэгъуэхэм я гупсысэкIэр, дуней еплыкIэр, Iуэху зехьэкIэр егъэфэкIуэныгъэ хуэгъэпсэ политикэ щхьэхуэ щыIэщи, абы адэкIи зегъэужьыным, ГъэгъУ етыным мыхьэнэшхуэ зэрилэр гурыIуэгъуэщ, - кьыхигъащ Президентым. - ЩIалэгъуалэм ядэлэжьым, абы и гъурыIуэ-гурыщIэхэм, дэзыхьэх Iуэхуэхэм щигъуаззэ зыщIыным, щхьэрыуа щIым, ар гъэзгу захуэм къытешэжьным, зи щIалэгъуэхэм сыт хуэдэ лъэныкъэкIи щIэгъэкъуэн яхуэхьуныр и пщэрыпIэ нэхъыщхьэхэм ящыщщ Щ1алэгъуалэмрэ жылагъуэ зэгухьэныгъэхэмрэ я Iуэхухэмкlэ къэрал комитетым. Ар зэрылажьэ ильэс ныкъуэм кьриубыдэу абы Iуэхущ1афэ дахэ куэд зэфIихащ, ауэ кьыпщыщIыльхэр нэхъыбэжщ. Республикэм и пщэдей зеи щIалэгъуалэр гупсысэ нэху зиIэ, жыджэрагъэ зыхъулъ ехъупсэ кьару лъэщу кьыззэрыгщIэувэнум щэч кьытетхэркъым.

АдэкIэ Президентым псалъэ иритащ комитетым и пашэ **Пащты Борис**. Ар зэпкърыхауэ тепсэлъыхьащ зэфIаха лэжьыгъэмрэ адэкIэ я мурадхэмрэ.

- Комитетым и лэжьакIуэхэр дыхущIокъу мин 300-м щIигъу ди щIыпIэ щIалэгъуалэр гупсысэ пэрыт зиIэ, пщэдейрей махуэм хуэхьэзыру лъэ быдэкIэ гъащIэм хыхьэфын гуп зэкъуэт хъуным. Абы хуэунэтIащ ди Iэнатlэм, абы куейхэм, кьалэхэм щиIэ кьудамэхэм щыIэфIах Iуэхугъуэхэр. И гущэхэщ щIалэгъуалэр зэщIэзыгъэIуэ республикэпсо акцэхэу «Iуащхьэмахуэ щхьэкIэ Iэ доIэт», «Урысейм и тельыджибл», «Вагъуэбэ-2008» жыхуиIэхэр, нэгъуэщIэри. Абыхэм жыдкъэру хэтащ ди щIалэгъуалэм и нэхъыбапIэр. Ди мурадщ дяпэкIэ апхуэдэ Iуэхугъуэхэм щIалэгъуэ нэхъыбэж къетшэлIэну, - жиIащ Пащтым.

АдэкIэ ар кьыгъуеIыщащ республикэм ис щIалэгъуалэр, зыщыщ лъэпкъыр зэрахъэ динрэ зэмыдэIуэ, зэгурыIуэу, зэдзэIэжу, сыт хуэдэ лъэныкъэри зэкъуэту ягъэззэщIыным хуэхьэзыру, хэкупсэу гъэсным ехьэлIауэ комитетымрэ абы и щIапIэ кьудамэхэмрэ зэфIах Iуэхугъуэхэм. Пащтым кьыззэрыхигъэщамкIэ, апхуэдэ унэтIыныгъэхэмкIэ щIэгъэкъуэнышхуэ хьунут щIалэгъуалэ центр зэхуэмыдэхэр республикэм и кьалэхэм, кьуажэхэм кьыщыззэрэпэщамэ.

«ЩIалэгъуалэ Iуэху кьиинхэмкIэ институт» жылагъуэ зэгухьэныгъэм и унафэщI **Шыбзыхьуэ Залым** и къэпсэльэныгъэм щэщIауэ щыIэзэпкърихащ ныбжьыщIэхэр нэхъыбэу дэзыхьэх Iуэхугъуэхэмрэ ахэр зыгъэпIейтейхэмрэ. Абы кьыззэрилытмкIэ, щIалэгъуалэр хэшэн хуейщ политикэ, социальнэ жылагъуэ Iуэхухэм.

Республикэм и куейхэм, кьалэхэм, еджапIэ нэхъыщхьэхэм щIалэгъуалэм зэращIдзэлажьэм теухуауэ щытащ ар зи пщэрыпIэ Iэнатlэхэм я пашэхэм я къэпсэльэныгъэхэр. ЗэIущIэм кьриухьэлIахэм я Iуэху зехьэкIэхэм я щIэныгъэ зыщIыным, гъэзгу етыным мыхьэнэшхуэ зэрилэр гурыIуэгъуэщ, - кьыхигъащ Президентым. - ЩIалэгъуалэм ядэлэжьым, абы и гъурылъ-гурыщIэхэм, дэзыхьэх Iуэхухэм щигъуаззэ зыщIыным, щхьэрыуа щIым, ар гъэзгу захуэм къытешэжьным, зи щIалэгъуэхэм сыт хуэдэ лъэныкъэкIи щIэгъэкъуэн яхуэхьуныр и пщэрыпIэ нэхъыщхьэхэм щIыщщ Щ1алэгъуалэмрэ жылагъуэ зэгухьэныгъэхэмрэ я Iуэхухэмкlэ къэрал комитетым. Ар зэрылажьэ ильэс ныкъуэм кьриубыдэу абы Iуэхущ1афэ дахэ куэд зэфIихащ, ауэ кьыпщыщIыльхэр нэхъыбэжщ. Республикэм и пщэдей зеи щIалэгъуалэр гупсысэ нэху зиIэ, жыджэрагъэ зыхъулъ ехъупсэ кьару лъэщу кьыззэрыгщIэувэнум щэч кьытетхэркъым.

АдэкIэ Президентым псалъэ иритащ комитетым и пашэ **Пащты Борис**. Ар зэпкърыхауэ тепсэлъыхьащ зэфIаха лэжьыгъэмрэ адэкIэ я мурадхэмрэ.

Банк лэжьакIуэхэр зочэнджэщ

КъБР-м и Лъэпкъ банкым и жэрдэмкIэ, «Синдика» Интур-хъэщIэщым дыгъуасэ щызэхэтащ потребительскэ кредитхэр (щIыкIэм) зэрат щIыкIэм ехьэлIа Iуэхуэр щызэпкъраха зэIущIэ.

АБы ХЭТАЩ Къэбэрдей-Балъкъэрым и Правительствэм и Iэтащхьэм и апэ къуэдзэ **Тхьэзэплъыж Мурат**, республикэм финансхэмкIэ и министр **Бышэн Аэрэт**, КъБР-м и Парламентым Бюджетымкlэ, налогхэмкIэ, финансхэмкIэ и комитетым и унафэщI **Ахъуэхъу Къанщобий**, УФ-м и федерал антимонопольнэ къулыкъум и щIыналъэ къудамэм и унафэщI **Пщынш Къазбэч**, КъБР-м и банкхэмрэ къэрал страхованэмкIэ и Iуэхущ1апIэхэмрэ я Ассоциацэм и президент **Эндреев Борис**, УФ-м и Банк нэхъыщхьэм и юридическэ департаментым и унафэщI **Голубев Сергей**, федерал антимонопольнэ къулыкъум финанс Iуэхуэр зэрызэрагъакIуэм кIэлъыплъ и управленэм и унафэщI **Бондаревэ Юлие**, Урысейм и Банкым кредит организацэхэмкIэ и Инспекцэ нэхъыщхьэм и унафэщIым и къуэдзэ **Костюк Надеждэ**, Урысейм и Банк Нэхъыщхьэм и департаментхэм, щIыналъэ Iуэхущ1апIэхэм, кредит организацэхэм я лIыкIохэр, республикэм и коммерческ банкхэм я къудамэ псоми я унафэщIхэр, нэгъуэщIхэри.

ЗэIущIэр иригъэкIуэкIащ УФ-м и Банк нэхъыщхьэм банк Iуэхуэхэр зэкIэлъыкIуэныжмрэ кIэлъыплъныгъэмкIэ щIэгъэкъуэнышхуэ хьунут щIалэгъуалэ центр зэхуэмыдэхэр республикэм и кьалэхэм, кьуажэхэм кьыщызэрэпэщамэ.

«ЩIалэгъуалэ Iуэху кьиинхэмкIэ институт» жылагъуэ зэгухьэныгъэм и унафэщI **Шыбзыхьуэ Залым** и къэпсэльэныгъэм щэщIауэ щыIэзэпкърихащ ныбжьыщIэхэр нэхъыбэу дэзыхьэх Iуэхугъуэхэмрэ ахэр зыгъэпIейтейхэмрэ. Абы кьыззэрилытмкIэ, щIалэгъуалэр хэшэн хуейщ политикэ, социальнэ жылагъуэ Iуэхухэм.

Республикэм и куейхэм, кьалэхэм, еджапIэ нэхъыщхьэхэм щIалэгъуалэм зэращIдзэлажьэм теухуауэ щытащ ар зи пщэрыпIэ Iэнатlэхэм я пашэхэм я къэпсэльэныгъэхэр. ЗэIущIэм кьриухьэлIахэм я Iуэху зехьэкIэхэм я щIэныгъэ зыщIыным, гъэзгу етыным мыхьэнэшхуэ зэрилэр гурыIуэгъуэщ, - кьыхигъащ Президентым. - ЩIалэгъуалэм ядэлэжьым, абы и гъурылъ-гурыщIэхэм, дэзыхьэх Iуэхухэм щигъуаззэ зыщIыным, щхьэрыуа щIым, ар гъэзгу захуэм къытешэжьным, зи щIалэгъуэхэм сыт хуэдэ лъэныкъэкIи щIэгъэкъуэн яхуэхьуныр и пщэрыпIэ нэхъыщхьэхэм щIыщщ Щ1алэгъуалэмрэ жылагъуэ зэгухьэныгъэхэмрэ я Iуэхухэмкlэ къэрал комитетым. Ар зэрылажьэ ильэс ныкъуэм кьриубыдэу абы Iуэхущ1афэ дахэ куэд зэфIихащ, ауэ кьыпщыщIыльхэр нэхъыбэжщ. Республикэм и пщэдей зеи щIалэгъуалэр гупсысэ нэху зиIэ, жыджэрагъэ зыхъулъ ехъупсэ кьару лъэщу кьыззэрыгщIэувэнум щэч кьытетхэркъым.

АдэкIэ Президентым псалъэ иритащ комитетым и пашэ **Пащты Борис**. Ар зэпкърыхауэ тепсэлъыхьащ зэфIаха лэжьыгъэмрэ адэкIэ я мурадхэмрэ.

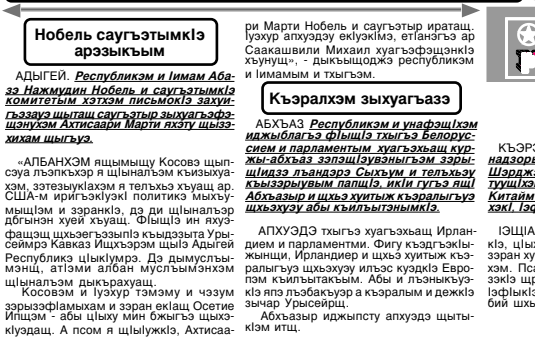

● Дзэлыкъуэ куей

ХэкIыпIэхэр къалъыхъуэ

Дзэлыкъуэ куей администрацэм нэхъыбэрэ хозяйствэмрэ ерыскъыпхъэхэмкIэ и къудамэм мы зэманым дэжьыгъэ щыхьыкIахэр ирегъэкIуэкI мэкъумэщ Iуэхущ1апIэхэм я машинно-трактор паркхэр зэфIэгъэхьэныж ехьэлIауэ.

РАЙОНЫМ и мэкъумэщ техникэм и Iыхьэ щанэр жыз дыдэ хэкуда. Абыхэм я нэхъыбэр тракторхэрщ. Дзэлыкъуэ районым техникэщIи и мащIэкъым - нобэ мыбы и АПК-м иджырей техникэ зэпэщу 23-рэ иIэщ. Абы щыщу 5-р хамэ кьэралхэм кьыщащIэхуэ комбайнщ. Ауэ Iэщ1агъэлIэхэр егъэпIейтей ахэр кьаэзремэщIэкIым. 2008 гъэм хэгъэгу и чэзум зэфIагъэхьэн папщIэ гьунэгъу куейкIэ зэмыдэIуэ жыжьыгъуэу 21-рэ хьэхуу кьыIахьын хуей хъуащ. Абы пэжьыгъэр кьимыльахъуэ кьаэрэкъым.

Iэщ1агъэлIхэм мы Iуэхум иджыпстыкIэ хэкIыпIэу кьыхуагъэуэтыр зыщ - апэрей зэманхэм хуэдэу, куейм машинэ-трактор станц ехьэжьа кьыщыщIэзэгъэпэщIыныр, районым и дэтхэнэ хозяйствэми езыр зыхуеину техникэ зыщIужьыгъуэр, пэкIи уаасэр ириту, пIалъэкIэ кьыIихьифын хуэдэу.

/ЪЬОСТЭН Мууз.

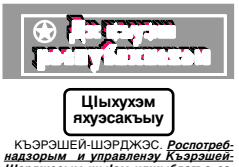

Нобель саугъэтымкIэ арэзыкъым

АДЫГЕЙ. ***Республикэм и Iимам Абазэ Нажмудин Нобель и саугъэтымкIэ комитетым хэтхэм тиусымокIэ захуигъазэу щытащ саугъэтыр зыхуагъэфэщынухэм Ахтисаари Марти яхэту щызэхихам щыгъуэ.***

«АЛЬАНХЭМ ящымыщу Косовэ щыпсэуэ лъэпкъхэр я щIыналъэм кьиузыхуахэм, зэтезыщIэхэм я тельхъэ хъуащ ар. США-м иригъэкIуэкI политикэ мыхьэмыщIэм и зэранкIэ, дэ ди щIыналъэр дбгынэн хуей хъуащ. ФIыщIэ ин яхуэфащэщ щхьэгъэзэпIэ кьыздэсыта Урысеймрэ Кавказ Ищхьэрэм щыIэ Адыгей Республикэ щIыкIымрэ. Дэ дымуслымэнщ, ятIэмэ албан муслымэнхэм щыналъэм дыкърахуащ.

Косовэм и Iуэхур тэмэму и чэзум зэрызэфIамыхам и зэран екIащ Осетие ИПщэм - абы цIыху мин бжьыгъэ щыхэкIуэдащ. А псом я щIыIужкIэ, Ахтисаари Марти Нобель и саугъэтыр иратащ. Iуэхур апхуэдэу екIуэкIмэ, етIанэгъэ ар Саакашвили Михаил хуагъэфэщэнкIэ хъунущ», - дыкъыщIоджэ республикэм и Iимамым и тхыгъэм.

Къэралхэм зыхуагъазэ

АБХЪАЗ ***Республикэм и унафэщIхэм иджыблагъэ фIыщIэ тхыгъэ Белоруссиемрэ и парламентым хуагъэхьащ курыжы-абхъаз зэпэщIуэвэныгъэм зэрыщIидзэ Iьандзэ Сыхъум и тельхъэу къызэрыувым папщIэ, икIи гугъэ ящI Абхъазыр и щхьэ хуитыж къэралыгъуэ щхьэхуэу ильэс къильытэныжмкIэ.***

АПХУЭДЭ тхыгъэ хуагъэхьащ Ирландием и парламентым. Фигу къэдгъэкIыжынщи, Ирландиер и щхьэ хуитыж къэралыгъуэ щхьэхуэу ильэс къиущIэ Европэм къильытаныж. Абы и Iьэныкъэкlэ япэ льэбакъуэр а къэралым и дежкIэ зычар Урысейщ.

Абхъазыр иджыпсту апхуэдэ щытыкIэм итщ.

ЩIЫГЪЭЛIЭХЭМ зэрыхуагъэфащэмкIэ, цIыхухэм я узынщагъэм, гъащIэм зэран хуэхъун пкIыгъуэхэр хэлъ абы щхэм. Псальэм папщIэ, сату щIыпIэхэм зэкIэ щрагъащхрыкым Китаймэ кьраша IэфыкъэхэкIыу лIэужьыгъуэ 32-рэ, сабий шхыну 22-рэ, нэгъуэщIхэри.

ХЬЭЖЫКЪАРЭ Олег.

● Нобэ

Зэгъусэу ирагъэкIуэкI

Захаров Андрейрэ Казенин Константинрэ, Лъэпкъ экономикэ хуэзыныгъэмкIэ институтым и унафэщI Пани Эмиль, Москва Политикэ къэхутэныгъэхэмкIэ дэт еджапIэм и унафэщI Соколов Денис сымэ, нэгъэущIхэри. Абы и лэжьыгъэр махуитIкIэ - жэпуэгъуэм и 18 - 19-хэм - КъБКЪУ-м и IущIэныгъэ советым и пэшым щекIуэкIынущ. Семинарым щIидзэнущ сыхьэти 10-м.

Къыззгъэпэщакlуэ гуп.

Ещанэ еджегъуэкIэ

УФ-м и Къэрал Думэм ещанэ еджегъуэкIэ кьиштащ Урысейм и Къэрал щыщым техуэ Хьэрэм хальхьэ зэхъуэжьыныгъэхэр. Иджыкъэралым и щыщ нэхъыщхьэр сыт хуэдэ махуэми къыщыфIадзэ хъунущ Iуэхущ1апIэхэм, псэупIэ унэхэм. Нахуэ зэрыщытыр, иджыри къэс Къэрал щыщ къыгъэсбдыж зэрыщыгар мыхьэнэшхуэ дыдэ зиIэ Iуэхухэм ехьэлIауэ.

ПсэупIэ унэхэм, Iуэхущ1апIэ щхьэхуэхэм Къэрал ныпкъ къыщыфIадзэ хъунущ.

Иджы а хабзэ мыхьэмыщIэр ягъэкIуэдыжащ. Депутатхэм кьалъытащ Къэрал ныпкъ сыт и лъэныкъэкIи къызэрагъэсбэпым Урысейм и щIыхухэм яхэль патриотыгъэ къызэриIэтыр.

Iуэхур зэхагъэкI

Дыгъуасэ щIалъхьащ Омск и «Авангардым» щыдыжгуа, мы зэманым ди къэралым и хоккеист щхьэ лъэщхэм ящыщу кьалытэ Черепанов Алексей. Ар Москва и гъэнэку Чеховкьэм щыдэжгуу кьыгъэзыщащ. Иджы щэч кьытрахьэжыркьым: Алексей кьелынут и чэзум хуэфащэ дохутыр дэIэпыкъуныгъэ иГъэтащ.

Прокуратурэм уголовнэ Iуэху кьиIэтащ. Абы зэхетэжкI зи узынщагъэр мышIагъуэ хоккеистыр джэгуплэ губгъуэм ирагъэхьэныр, кьызэIыхьа ныжьжьыщIэм дохутыр дэIэпыкъуныгъэ ирамытыфныр кьызыхэкIа щхьэусыгъуэхэр, нэгъэущ1 щIэм.

Дэнэ офицерхэр здэкIуэнур?

Газетхэм зэратхыжькIэ, илъэсищым тещIыхьа реформэм и ужькIэ, дззм къыхэнэжьыгъ офицер мини 150-рэщ.

Мы зэманым абыхэм я бжьыгъэр мин 350-рэ мэхъу. Лей къэхуэнущ ар я Iуэхущхьэ зыхуэкIуэнур сыт? Абы идкIыпсту щыщIэдзауэ йогупсис УФ-м ЗыхьэмэжьныгъэмкIэ и министерствэр.

Хэт бжьыпэр зыбыдар?

Азербайджаным дыгъуасэ президент хэхьныгъэхэр щекIуэкIащ.

ХэхьпIэхэм цIыху нэхьыбэ екIуэлIэн папщIэ, жэпуэгъуэм и 15-р яхэрадым щагъэуващ щымыльэжьагъэ махуэу. АрщхьэкIэ абы апхуэдизу мыхьэнэшхуэ иIэкъым: щыIэ хабзэм ицкъ иткIэ, хэхьныгъэхэр екIуэкIауэ къыльытэ Iэ Iэтым сыт хуэдиз цIыху хэтам. Зи кандидатурэр зыгъэльэгъуахэм ящыщ Азербайджаным и иджырей президент Алиев Илхам. ЗэкIэ кьыззэратакIэ, хэхьныгъэхэм бжьыгъэ щызыIыгъри араш.

(ИТАР-ТАСС).

Мы махуэхэм

Жэпуэгъуэм и 16, *махуэку*

♦Ерыскъыпхъэм и дунейпсо махуэщ. Лъэпкъ Зэгуэтхэм я Организацэм и Ерыскъыпхъэ, мэкъумэщ зэгухьэныгъэм и унафэщI э ар кьыщIэзгъэгъэпэща (1945 гъэм жэпуэгъуэм и 16-м) махуэм.

♦ Мы махуэм (2004) УФ-м и Президент Путин Владимирэ Таджикистанэм и Iэтащхьэ Рахмонов Эмомалирэ Душанбе щыхъуэхъуэжащ урысеепсэ базэр Таджикистанэм зэрыщIэну хабзэхэмрэ абы игъэзэщIэну кьалэнэхэмкIэ зэращIылIа зэгурыIуэныгъэр ратификацэ зэращIам теухуа хъыбарыкIэ.

♦ Жэпуэгъуэм и 16 - 17-хэм Будапешт (Венгрие) щекIуэкIынущ Москва и махуэр.

♦ Жэпуэгъуэм и 16 - 29-хэм Чикагэ кьалэм (США) щекIуэкIынущ 44-нэ дунейпсо кинофестивальр.

♦ Жэпуэгъуэм и 16 - 19-хэм Вен (Австрие) щекIуэкIынущ «Москва-Инвест-2008» XI дунейпсо инвестицэ форумыр.

♦ Жэпуэгъуэм и 16 - 19-хэм Москва щекIуэкIынущ «Iэсщэр щIэныгъэмэр» я динцэ 2-нэ псо выставкэр.

♦ Жэпуэгъуэм и 16 - 19-хэм Киев (Украинэ) щекIуэкIынущ «Узышыгагъэр хъумэн-2008» XVII дунейпсо выставкэр.

♦ Илъэси 100 и пэкIэ кьалъхуащ Албанием и къэрал, политикэ лъэкIуэ, 1948 - 1954 гъэхэм Албанием и компартым и ЦК-м и унафэщI щыта Ходжа Энвер (1908 - 1985).

♦ Илъэс 95-рэ и пэкIэ кьалъхуащ совет Пасхьэщ1эх, Урысей Федерацэм и ЛIыхъужь, Индджылызымрэ США-мрэ атом Iэщэм зэрелэжьым теухуа япэ хьыбархэр Урысейм кьыIэрыIыгъэхьа Барковский Владимир (1913 - 2003).

♦ **Дыгъэр кьышIэкIащ сыхьэ-тIи 7-рэ дакьикъэ 24-м, кьуэхьэжьыпуи сыхьэт 18-рэ дакьикъэ 22-м.**

♦ **Махуэм и кIыхьагъщ сыхьэтIи 10-рэ дакьикъэ 58-рэ.**

Жэпуэгъуэм и 17, *зорем*

♦ **Факьырагъэр гъэкIуэдыным щыщIэбэн дунейпсо махуэщ** (1992).

♦ Илъэс 30 и пэкIэ (1978) Швецием щIэныгъэхэмкIэ и академием сомет еджагъэшхуэ Капицэ Петр телегрампэ кьыхуигъэхьащ физикэм и Iэнатlэм щригъэкIуэкIа кьэхуэгъэныгъэ ин дыдэхэм папщIэ Нобель и саугъэтыр кьызэрыхьагъэфэщам теухуауэ.

♦ Жэпуэгъуэм и 17 - 19-хэм Исламабад (Пакистан) щекIуэкIынущ Азием щыIэ политикэ партхэм я Дунейпсо конференцым и 5-нэ Ассамблее нэхъыщхьэр.

♦ Жэпуэгъуэм и 17 - 19-хэм Грозиэм щекIуэкIынущ «Iсльамыр мамырыгъэмрэ гъэщIынагъэмрэ я динцэ» 2-нэ мамырщIэкIуэ форумыр. А махуэм Шэшэнэм и кьалащхьэ кьащIыз1Iуахынущ Европэм щынэхъ ин дыдэ мэждкIытыр.

♦ Илъэси 105-рэ и пэкIэ кьалъхуащ совет дзэзешэ, Совет Союзым и Маршал, Совет Союзым тIэунейрэ и ЛIыхъужь, СССР-м зыхъумэжьныгъэмкIэ и министру щыта Гречко Алексей (1903 - 1976).

♦ **Дыгъэр кьышIэкIынущ сыхьэтIи 7-рэ дакьикъэ 25-м, кьуэхьэжьыпуи сыхьэт 18-рэ дакьикъэ 20-м.**

♦ **Махуэм и кIыхьагъщ сыхьэтIи 10-рэ дакьикъэ 55-рэ.**

ПIалъэр зыхьэхъуэр **ШАЛ Мухьэмэд.**

Щхьэж къэзылъхуа ещхь мэхъуж.

Экономикэ | Политикэ

Махуэку

Кавказ Ищхъэрэ | Жылагъуэ Гуэху

Урыс пащтыхьхэр зытекIуэдар

● Тхыдэ

***Ягъ дыдэу Урысейм и пащтыхь хъуар Грозный Иван Етайэнэрэ. Илъэс 17-м ягъ и мэлыхьыгъуэм ирихьыжьауэ, илъэс 37-кIи ныIыгащ. Адыгэ мафльэн хъуауэ щытащ, 1562 гъэм адыгэщIэ Идар Темрыкъуэ ипхъу Гуащэнэ (Марие) ишэрн. Абы Урысейм Къэзан, Астрохъан хъанныгъуэхэр хигъэхьащ, Къэбэрдейр гуэлащ. Бзыр пхъашэт, уебэлъмэ, гущIэхъуныгъэм, и къуэ пхъашэмрэ, Езыр илъэс 54-м ягу дунейм ехьажащ. Абы и ужькIэ Урысейм пащтыхь 24-рэ ящ. Нэхъыбэ дыдэуэ тетарэ псэуари Екатеринэ ЕтIуанэрэш. 1729 гъэм къалъхуащ, 1762 гъэм, илъэс 33-рэ хъуауэ, пащтыхьныгъэм теуваащ.**

ЕКАТЕРИНЭ II пъэпкъкIэ нэмыцэт, и цIэ дыдэр Анхальт-Цербстская Софье Фредерикэ Августэщ. 1744 гъэм Урысейм къэзыхъуат. 1745 гъэм Федор и къуэ Петр дэкIуащ. 1761 гъэм и ныр пащтых хъуат, ПетрЕщанэжь еджэу.

Ауэ къыкIэтыкIуэ гъэм ар Екатеринэ тридзэн, езыр а къуныкъуащхъэм трыриущ, и щхьэгъусэхэм иригъэкIащ. Урыс-Кавказ зауэрэ къыщыхъеящ (1763 гъэм) Екатеринэ II и зэманыращ. Абы Урысейр тенджьэ ФIыщIэм Іунщащ, Кърымыр къищтащ, Курджым и къуэхъпIэ лъэныкъуэр и къэралым къыхигъэщащ, зауэ зыбжанэ иригъэкIуэкIащ, Пугачев и дзэрэ зэтезыкъутэуар аращ. ПетрЕщанэмрэ абырэ зы къуэ - Павел яIащ. Ар и анэм иригъэкIуэкI политикэмкIэ арэзыгъэкIащ. Абы и анэри щхъэхькIэ Іэщ-кIуэджауэ жаIэ. 1796 гъэм Екатеринэ II дунеим зэрехьажу и къуэ Павел I пащтых хъуащ. Ауэ ар зэрыкъежьар илъэсиI 5 къудейщ. И бльщIэтхэр зэгурыIуэри, 1801 гъэм яуIащ.

Екатеринэ II нэмыщI, урыс пащтыхьхэм ящыщу илъэс 60-м щхьэдэхыху псэуащ Александр II. Ар илъэс 26-кIэ пащтыхьащ, илъэс 63-кIэ псэуащ. Абы зэхъуэжьныгъэ куэд къэралым иригъэкIуэкIащ. Щы, суд, дзэ зэхьэжьныгъэхэр иригъэкIуэкIащ. Адыгэхэм я дежь къэкIуэу щытащ, Урыс-Кавказ зауэр иригъэхуащ (1864), Къэзахстаныр, Азие Курытым и къухьэпIэ лъэныкъуэр Урысейм кьыхигъэхьащ. Александр II ирикIыну къудрэ (1866, 1867, 1879, 1880 гъэхэр) гъэщ. Адэ хъуми, 1881 гъэм народовольцэхэм яуIащ.

Илъэс 60-кIэ псэуащ Урысейм и етхуанэ пащтыхь Щуйский Василий. Ауэ абы пащтыхьныгъэр зэрыгIыгар илъэси 4 къудейщ. Василий пщыгъуэ щыта Щуйский Иван и къуэ, 1598 гъэм пащтыхь хъуа Годунов Борис и бийуэ кIэуваащ, Лжедмитрий I и лъэныкъуэ хъуащ, Годунов Борис зэуэзэпсэу кьытехуэу зэрыпIэм абы и «фIыщIэ» хэтащ. ДэIэпыкIуэуэ пыщтыхьныгъэр зыIэригъэхьа Лжедмитрий I и бийуэ увыжащ. Ари ильэс фIэкIа пащтыхьу щымытауэ, Щуйский Василий иригъэкIащ ежьри 1606 гъэм пащтыхь хъуащ. Ильэси 4 нэхъ дэмыкIыу лей зэпхьакIащ нжь есымы къыщIихужащ. 1610 гъэм Василий полякхэм гъэр ящIащ, илъэситIкIэ псэуауэ хъэпсым илыхьащ.

Нэхъыбэрэ псэуахэм яущыщ Павел и къуэ Николай I (илъэс 59-рэ), Петр I (53-рэ), Петр ипхъу Елизаветэ (52-рэ), Александр и къуэ Николай II (51). Адырейхэр ильэс 50-м нэсакьым. Псом нэхъри нэхъ гъэщIэгъуэ кIэщIт Александр и къуэ Петр II. Абы кьыригъэщIар ильэс 15 къудейщ. Ар Алексей и къуэт, Петр I и къуэщт. Екатеринэ I ейа нэужь, 1727 гъэм, ильэс 12-м ягу ар пащтыхь ящIат, Петр I и ныбжьэгъуфIы щытаи къуиреиллсымрэ Меншиковрэ Долгоруковымрэ я щIэныIыгъэкIэ. Ауэ ар къэзыгъэкIуэ Менчиковрэ Сыбыр ирегъэщат. Ауэ ар езыр Иван (Иуан) ипхъу Аннэ тригъэкIыжащ 1730 гъэм .

Къыригъащи мащIэщ, ильэс 21-рэщ, пащтыхьэ зэрыщытари куэдкIым Алексей и къуэ Федор (1661-1682). ЗэрыIэжьа ильэсихым кьриубыдэу Алексей и къуэ Федор къэралым зэхъуэжьныгъэхэр иригъэкIуэкIащ. 1679 гъэм Урысейм цIыхуу ирыгъэкIуэкIащ. Адыгэхэм я дежь къэкIуэу щытащ, Урыс-Кавказ зауэр иригъэхуащ (1864), Къэзахстаныр, Азие Курытым и къухьэпIэ лъэныкъуэр Урысейм кьыхигъэхьащ. Александр II ирикIыну къудрэ (1866, 1867, 1879, 1880 гъэхэр) гъэщ. Адэ хъуми, 1881 гъэм народовольцэхэм яуIащ.

Ильэс 60-кIэ псэуащ Урысейм и етхуанэ пащтыхь Щуйский Василий. Ауэ абы пащтыхьныгъэр зэрыIыгар ильэси 4 къудейщ. Василий пщыгъуэ щыта Щуйский Иван и къуэт, 1598 гъэм пащтыхь хъуа Годунов Борис и бийуэ кIэуваащ, Лжедмитрий I и лъэныкъуэ хъуащ, Годунов Борис зэуэзэпсэу кьытехуэу зэрыпIэм абы и «фIыщIэ» хэтащ. ДэIэпыкIуэуэ пыщтыхьныгъэр зыIэригъэхьа Лжедмитрий I и бийуэ увыжащ. Ари ильэс фIэкIа пащтыхьу щымытауэ, Щуйский Василий иригъэкIащ ежьри 1606 гъэм пащтыхь хъуащ. Ильэси 4 нэхъ дэмыкIыу лей зэпхьакIащ нжь есымы къыщIихужащ. 1610 гъэм Василий полякхэм гъэр ящIащ, илъэсит